

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

**AUTORSKOPRAVNA PITANJA PRI DIGITALIZACIJA KNJIGA: PRIMJER PROJEKATA
GOOGLE BOOKS, GUTENBERG I EUROPEANA**

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: prof. dr. sc. Daniela Živković

STUDENT: Ines Blazinarić

Zagreb, 2015.

1. SAŽETAK	2
1.1. SUMMARY	2
2. UVOD.....	2
3. DIGITALIZACIJA.....	3
3.1. ŠTO JE DIGITALIZACIJA	3
3.2. ŠTO JE E-KNJIGA	7
4. AUTORSKO PRAVO	8
4.1. ZAKON O AUTORSKOM PRAVU I SRODNIM PRAVIMA HRVATSKOJ.....	8
4.2. AUTORSKO PRAVO U EUROPI	16
4.3. RAZLIKE U ODNOSU NA AMERIČKI PRAVNI SUSTAV.....	19
5. GOOGLE BOOKS	23
5.1. O RAZVOJU PROJEKTA.....	23
5.2. ORGANIZACIJA SERVISA GOOGLE BOOKS	25
5.3. PROJEKT NA SUDU	28
6. PROJEK GUTENBERG	31
7. EUROPEANA	33
8. ZAKLJUČAK	34
9. LITERATURA	35

1. SAŽETAK

U radu su opisane pravne dvojbe koje se pojavljuju pri masovnoj digitalizaciji knjiga. Masovna digitalizacija opisana je na primjeru triju projekata – Google Books, Projekt Gutenberg i Europeana. U fokusu rada nalaze se autorskopravna pitanja koja se pojavljuju prilikom digitalizacije – digitalizacijom su dotaknuti interesi autora, nakladnika, knjižnica, tvrtki koje vode projekte digitalizacije, ali i krajnjeg korisnika – njihove interese potrebno je zaštititi zakonskim okvirom, koji još uvijek nije u potpunosti prilagođen digitalnom dobu. Na primjeru hrvatskog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima opisani su principi zaštite autorskih prava te je dana usporedba s američkim autorskim pravom. Na primjeru navedenih triju projekata pokazano je kako se zakoni o autorskom pravu interpretiraju pri masovnoj digitalizaciji i u kojem smjeru dosadašnje presude upućuju razvoj pravnog rješenja u digitalnom okruženju.

1.1. SUMMARY

This paper deals with the issue of copyright in relation to the recent phenomenon of mass book digitalization. Mass digitalization is described on the examples of the following three projects – Google Books, Project Gutenberg and Europeana. In the analysis, the focus is placed on copyright issues manifested in the process of digitalization, which affects the interests of authors, publishers, libraries, companies in charge of the projects of digitalization and users themselves. It is necessary to legally protect their interests by law, which, however, has not yet been fully adopted to the digital age. The principles of copyright are described on the example of Croatian Copyright Law, and a comparison is drawn with American Copyright Law. By comparing these three projects, it is shown how copyright is interpreted in the processes of mass digitalization and indicated in which direction copyright will develop.

2. UVOD

Razvoju informacijskog društva uvelike je pridonio razvoj mogućnosti nastanka, pohrane i distribucije digitalnog sadržaja. Budući da danas većina sadržaja nastaje u digitalnom obliku, a veliki broj korisnika tako im i pristupa, postavlja se pitanje što će se u budućnosti, kada korisnici pomalo i zaborave na analogne oblike, dogoditi s djelima koja su ostala u tom za

budućnost zastarjelom obliku. Velikoj količini građe koja čini ukupnu svjetsku baštinu, ali (ne manje bitno) i onoj bez umjetničke ili kulturne vrijednosti, prijeti opasnost da će ostati zaboravljena u knjižnicama, arhivima, muzejima i privatnim zbirkama kojima javnost neće imati pristup, ali ni mogućnost da sazna da takva građa uopće postoji.

Razvoj tehnologije omogućio je da se opasnost da opisana analogna građa bude zaboravljena ukloni na način da se djela digitaliziraju i daju na korištenje svima – trenutačno ili u budućnosti. Brzi tehnološki razvoj omogućuje sve brže i sve jeftinije provođenje digitalizacije, što kao rezultat nudi mogućnost da se prilikom digitalizacije više ne mora voditi računa o tome *koja će se djela obrađivati*.

Suprotno tehnološkom, aspekt koji je također bitan za digitalizaciju, a mijenja se i prilagođava puno sporije, jest pravni aspekt. U ovom će se radu analizirati koji se pravni problemi pojavljuju u projektima masovne digitalizacije i koja su pravna rješenja dosad ponuđena da bi se osiguralo pravo korisnika na pristup informacijama, štiteći pritom prava autora da zaštite svoje djelo.

3. DIGITALIZACIJA

3.1. ŠTO JE DIGITALIZACIJA

U prvom će dijelu rada ukratko biti opisani ključni pojmovi rada – što je digitalizacija, što je opsežna digitalizacija i što je e-knjiga. Opisat će se koje su prednosti, a koji nedostaci digitalizacije te na koji način digitalizirana građa poboljšava korisničko iskustvo, ali i koji se problemi javljaju pri digitalizaciji.

Najjednostavnije rečeno, digitalizacija je transformacija analogne građe u digitalni oblik. Digitalizirati se može pisana i slikovna građa, video i audiomaterijal, jednako kao i 3D objekti. Proces digitalizacije uvelike ovisi o vrsti građe koja se digitalizira. Tekstualna građa može se digitalizirati unošenjem „u računalo *prepisivanjem, te skeniranjem ili slikanjem digitalnim fotografskim aparatom, uz kasniju uporabu programa za optičko prepoznavanje slova (engl. OCR – Optical Character Recognition)*.”¹ Pritom je prepisivanje najdugotrajniji i najskuplji

---

¹Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2009. str. 55.

način digitalizacije građe koji se koristi samo kada se radi o starim i vrlo vrijednim tekstovima te kada je nužna apsolutna točnost (koju OCR nikada ne garantira), odnosno apsolutna vjernost originalu.

Brzina digitalizacije tekstova višestruko se povećava skeniranjem – proces je automatiziran, a dobivene su slike dovoljno kvalitetne za sve projekte koji ne zahtijevaju posebnu pažnju. Ipak, ovakav je način najčešće neprikladan za digitalizaciju knjiga. Puno je prikladniji način digitalizacija digitalnim fotoaparatom – postupak je manje invazivan za knjige. Slike dobivene skeniranjem ili fotografiranjem moraju se kasnije dodatno obrađivati – optičko prepoznavanje znakova omogućuje da knjige kasnije budu pretražive, a potrebno im je dodati i metapodatke.

Masovna digitalizacija knjiga, odnosno pisanih tekstova, odnosi se na digitalizaciju koja obuhvaća širok spektar tekstova koji nisu filtrirani jednim kriterijem, a tehnički je postupak, što je ključno, automatiziran. Drugim riječima – radi se o načinu digitalizacije koji bi se mogao nazvati industrijskim.² U tekstu Marice Šapro-Ficović *Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice* navodi se sljedeće: *Osnovni motiv projekata masovne digitalizacije jest omogućiti i poboljšati pristup građi i informacijama. Digitalizacija omogućuje da se jedan primjerak dokumenta istovremeno raspachava većem broju korisnika. Posebno su vrijedne digitalne inačice u sadržajima rijetke i vrijedne građe koja drukčije nije dostupna. [...] Masovnom digitalizacijom stvaraju se višejezične baze podataka koje znatno poboljšavaju mogućnost pretraživanja na raznim jezicima. Kao motivi za projekte masovne digitalizacije navode se i poticanje obrazovanja, učenja, znanstvenog rada, istraživanja i doživotnog učenja, usavršavanje postojećih tehnologija i poticanje tehnoloških inovacija, stvaranje rječnika, tezaurusa i uopće razvoj jezika itd.*³ Već prema citiranome odlomku možemo pokazati koja će biti glavna autorskoppravna dilema na koju će se pokušati ukazati u ovome radu. Dok s jedne strane stoje autorska prava kao osnovna prava autora koja omogućuju autorima da od svoga djela stvaraju profit, s druge je strane u pitanje dovedeno pravo javnosti na pristup istom djelu. Masovna digitalizacija omogućava, ili barem olakšava, ono

---

²Coyle, Karen. Mass Digitization of Books [pregledano 2015-8-18]. Preprint. Published in the Journal of Academic Librarianship 32, 6. Dostupno na: <http://www.kcoyle.net/jal-32-6.html>

³Šapro-Ficović, Marica. Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1(2011). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119708 [pregledano 2015-8-18], str. 4.

što je i jedan od ključnih zadataka knjižnica u informacijskom društvu – brinuti se o dostupnosti informacija, ali i sveukupne kulturne baštine javnosti. U raskoraku između prava javnosti na informiranje i prava autora na zaštitu njegova djela, knjižnice su najčešće u zakonskom okviru zauzimale posebno mjesto u kojem su imale pravo koristiti djelo na način koji je definiran posebnim iznimkama od autorskog prava. Pitanje koje je masovna digitalizacija otvorila jest kako se prema takvim iznimkama odnositi kada se ne odnose na knjižnice, a u digitalizaciju krenu tvrtke koje i nisu nužno neprofitabilne.

U ranije spomenutom tekstu Marice Šapro-Ficović navodi se na koja je pitanja potrebno odgovoriti prije nego što postupak digitalizacije uopće započne:

- 1) *Osnovna ili strateška pitanja [...]*
- 2) *Pitanje upravljanja zbirkama [...]*
- 3) *Pitanje licence i financiranja [...]*
- 4) *Korisnička pitanja [...]*
- 5) *Tehnička pitanja [...]*
- 6) *Pravna pitanja: s pravnog gledišta, središnje pitanje kod digitalizacije jest pitanje pristupa djelima zaštićenima autorskim pravom. Mnogo građe koja se digitalizira (knjige, glazba, slike...) može biti zaštićeno autorskim pravom. Zakoni o zaštiti autorskih prava većinom su različiti u pojedinim zemljama i o tome treba voditi računa pri odabiru, digitalizaciji i određivanju prava pristupa građi. Razne kategorije djela zahtijevaju različite pristupe. Postoje tri kategorije djela:*
  - *djela zaštićena autorskim pravom*
  - *djela čiji se nositelj autorskih prava ne može identificirati (engl. orphan works) i*
  - *djela u javnoj domeni (engl. public domain) – djela koja nemaju autorsko pravnu zaštitu ili im je to pravo isteklo.⁴*

Od navedenih koraka koji se odnose na pripremu digitalizacije istaknuli smo samo korak koji se izravno odnosi na problematiku ovoga rada – onaj koji se odnosi na pravni aspekt. Navedene tri skupine u koje se može podijeliti građu po pravnoj zaštiti (djela zaštićena autorskim pravom, djela za koja se nositelj prava ne može utvrditi i djela iz javne domene) pri masovnoj su digitalizaciji često kriterij prema kojem se odabire koje će knjige biti

---

⁴ Ibid., str. 7-8.

digitalizirane, što ćemo pokazati kasnije u radu. Navedene su skupine često i ključni element pri odabiru građe koja će se digitalizirati, a što je jedan od ključnih koraka za provođenje masovne digitalizacije. Drugim riječima, da bi se provela masovna digitalizacija, trebalo bi za svako djelo koje se digitalizira provjeriti u koju od tri navedene skupine pripada, za svako djelo kojemu je nositelj prava nepoznat pokušati ga pronaći, a za svako djelo koje je zaštićeno autorskim pravom tražiti dozvolu nositelja prava za digitalizaciju. Budući da je to vrlo dugotrajan proces, problem autorskih prava je, nakon što je tehnologija za masovnu digitalizaciju dovoljno razvijena, ostao glavnim problemom pri digitalizaciji velikih količina tekstova.⁵ Poseban su problem pri tome djela kojima se ne može utvrditi nositelj autorskih prava – prema procjenama Britanske knjižnice iz 2009. godine, u *Velikoj Britaniji ima oko 25 milijuna djela siročadi*.⁶ Djela siročad predstavljaju poseban problem jer je potrebno uložiti mnogo vremena i novca da bi se pronašao nositelj autorskog prava. Zbog toga su Europski parlament i Vijeće Europe 2012.⁷ godine donijeli direktivu⁸ kojom se definira na koji se način u kojem opsegu mora provesti potraga za nositeljem autorskih prava, a nakon koje se, ako nositelj prava nije pronađen, djelo službeno proglašava djelom siročadi i to vrijedi na cijelom području Europske unije. Nakon što je neko djelo proglašeno djelom siročadi, javne ga ustanove smiju koristiti na način da koriste javnom interesu.

Do prvih projekata masovne digitalizacije ovaj se problem odnosio uglavnom samo na knjižnice. Možemo reći i da se pitanje autorskih prava izbjegavalo sve do najave Googleova projekta digitalizacije – projekti su se dotad uglavnom ograničavali na djela u javnoj domeni. Googleov projekt, koji je prvi stvarno otvorio raspravu o autorskim pravima, pokrenut je nakon što je zadovoljen drugi uvjet za provedbu masovne digitalizacije – uvjet tehnološkog razvoja.

---

⁵Horvat, Aleksandra. Digitalizacija i knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2013). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=156960 [pregledano 2015-8-20], str. 4.

⁶Ibid., str. 6.

⁷Živković, Daniela. Knjižnice na putu od poslanja do strategije : osvrt na hrvatske prilike. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=211850 [pregledano 2015-9-9], str. 8.

⁸Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF> [pregledano 2015-9-9]

3.2. ŠTO JE E-KNJIGA

Valja napomenuti da je sâm proces digitalizacije – skeniranje knjiga i njihovo pretvaranje u pretraživ oblik pomoću OCR-a tek jedna strana tehnološkog razvoja. Druga strana jest ona koja se odnosi na upotrebljivost za krajnje korisnike – one koji će knjige čitati. Trebalo je razviti format i platformu koji će biti dostupni širokom krugu korisnika i koji će biti ugodni za korištenje. Razvoj elektroničke knjige i elektroničkih čitača zadovoljio je i taj aspekt.

Definirati e-knjigu nije lako jer je teško odrediti koji tekst spremljen u digitalnom obliku jest, a koji nije knjiga. Prema knjizi autorica Horvat, Živković: *Između javnosti i privatnosti : knjižnica u vremenu e-knjige*, smatra se da definicija e-knjige treba uključiti sljedeća obilježja: *digitalno svojstvo, sličnost s tiskanom knjigom, sadržaj e-knjige i tehnološki razvoj e-knjige. [...] Elektronička knjiga je jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, DVD-u i drugim elektroničkim materijalnim medijima).*⁹ Elektroničke knjige bile su u početku dostupne najčešće u PDF ili ePub formatu. Mogle su se lako čitati na računalima, ali to zbog praktičnosti (nemogućnost da se računalo jednostavno nosi sa sobom s jedne strane i, što je vjerojatno i veći problem, pozadinsko osvjetljenje koje umara oči pri čitanju s druge strane) nije bilo jako popularno. Rješenje za navedeni problem ponudila je pojava e-čitača. Smanjena veličina i korištenje posebnog ekrana, koji sam ne proizvodi svjetlost nego oponaša papir i odbija vanjsku svjetlost, bili su prekretnica nakon koje su ispunjeni svi tehnički uvjeti za masovno korištenje e-knjiga. Ono što je preostalo bilo je omogućiti korisnicima pristup e-knjigama. Na to su se odlučili nakladnici i veliki internetski prodavači poput Amazona (čiji je e-čitač Kindle zapravo prekretnica u razvoju tehnologije). Čitanje u digitalnom formatu postalo je svakodnevica – ostalo je pitanje što će biti s ogromnom količinom knjiga koje se nalaze u svjetskim knjižnicama, a nikada neće doživjeti digitalno izdanje. Masovna digitalizacija ponudila se kao moguće rješenje – preostalo je samo riješiti pitanje autorskih prava.

---

⁹Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. *Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012., str. 98-99.

4. AUTORSKO PRAVO

U ovom će se dijelu rada detaljnije analizirati kako su definirana i zaštićena autorska prava. Hrvatski Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima bit će detaljno analiziran da bi se dobio uvid u problematiku autorskog prava, iako je jasno da u planiranju velikih svjetskih projekata digitalizacije najveći utjecaj ima američko zakonodavstvo. Bit će dan i okviran pregled europskih zakonodavstava, a u drugom će djelu poglavlja biti objašnjene razlike u odnosu na američko zakonodavstvo. U analizi zakona težište će biti na dijelovima koji se odnose na zaštitu djela pisane riječi.

Autorsko pravo kroz povijest nije bilo shvaćeno kao danas. Začetak modernog shvaćanja autorskog prava može se smjestiti u 18. ili 19. stoljeće, kada u europskim državama nastaju zakoni o autorskom pravu. Prema Horvat, Živković¹⁰ do tada je shvaćanje autorskog prava uvelike ovisilo o specifičnim društvenim odnosima i kulturnim vrijednostima. Tako je rimska civilizacija sva prava pripisivala vlasnicima rukopisa, koji nisu morali biti autori/tvorci djela – mogli su ga kupiti i time bi sva prava prelazila na njih. Srednji vijek imao je poseban odnos prema autorstvu. Kao znak poniznosti autori uopće nisu potpisivali svoja djela, a integritet teksta također nije shvaćan kao danas, pa su mnogi tekstovi pri pripisivanju nadopunjavani ili prepravljani. Prvom velikom prekretnicom može se smatrati izum tiskarskog stroja – događaj koji u odnos između autora i korisnika/čitatelja uvodi posrednika – izdavača, odnosno nakladnika. Budući da je tiskanje knjiga skupo, nastaje potreba da nakladnici zaštite svoja prava, a time i potreba da se urede odnosi između nakladnika i autora.

4.1. ZAKON O AUTORSKOM PRAVU I SRODNIM PRAVIMA HRVATSKOJ

Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima prvi je put u Republici Hrvatskoj donesen 2003. godine, a mijenjan je i nadopunjavao 2007., 2011., 2013. i posljednji put 2014. godine.¹¹ Zakon je usklađen s direktivama Europskog parlamenta.¹² Dotadašnji zakon koji je uređivao autorska prava bio je naslijeđeni zakon iz SFRJ koji je donesen 1978. godine (s nekoliko

---

¹⁰Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009., str 15-16.

¹¹Narodne novine. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima [pregledano 2015-8-2]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306987.html>

¹²Wikipedia (HR). Autorsko pravo [pregledano 2015-8-10]. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Autorsko_pravo

kasnijih dopuna).

Zakonom su definirani i uređeni:

1) *AUTORSKO PRAVO: pravo autora na njihovim djelima iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja*

2) *SRODNA PRAVA:*

a) *prava umjetnika izvođača na njihovim izvedbama*

b) *prava proizvođača fonografa na njihovim fonogramima*

c) *prava filmskih producenata (proizvođača videograma) na njihovim videogramima*

d) *prava organizacija za radiodifuziju na njihovim emitiranjima*

e) *prava nakladnika na njihovim izdanjima*

f) *prava proizvođača baza podataka na njihovim bazama podataka (čl. 1.)*

Drugim riječima, autorsko pravo odnosi se na pravo autora na njegovo djelo – odnosi se to uvijek na fizičku osobu, a sadržaj autorskog prava definiran je u čl. 13. Zakona. Srodna prava odnose se na prava onih koji *nisu stvaratelji djela u pravom smislu, ali koji pomažu da se djelo izvede, postavi na scenu itd. Glazbenik ili pjevač koji izvodi skladbu ili glumac koji igra neku ulogu u televizijskom serijalu, imaju, dakle također, određena prava koja potječu iz njihova sudjelovanja u izvođenju djela.*¹³

Odnos autorskog prava i srodnih prava definiran je čl. 4. Zakona:

Zaštita srodnih prava, po ovom Zakonu, ostavlja netaknutom i ni na koji način ne utječe na zaštitu autorskog prava. Nijedna odredba ovoga Zakona ne smije se tumačiti tako da šteti zaštiti autorskog prava [...]

Time je definirano da srodna prava ne mogu u pitanje dovesti inherentna prava autora na njegovo djelo. Tome je tako jer:

1) *Autor djela je fizička osoba koja je autorsko djelo stvorila.*

---

¹³Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009., str. 41.

2) Autoru pripada autorsko pravo na njegovu autorskom djelu činom samog stvaranja autorskog djela. (čl. 9.)

Pri tome je autorsko djelo definirano kao *originalna intelektualna tvorevina iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu (čl. 5.)*. Sadržaj autorskog prava definiran je čl. 13.:

1) *Autorsko pravo sadržava moralna prava autora, imovinska prava autora i druga prava autora.*

2) *Autorskim pravom štite se osobne i duhovne veze autora s njegovim autorskim djelom (moralna prava autora), imovinski interesi autora u pogledu njegovoga autorskog djela (imovinska prava autora) i ostali interesi autora u pogledu njegovoga autorskog djela (druga prava autora).*

3) *Za svako korištenje autorskog djela autoru pripada naknada, ako ovim Zakonom ili ugovorom nije drukčije određeno.*

Ovdje valja posebno naglasiti spomenuto moralno pravo autora jer će se ono pokazati jednom od ključnih razlika u odnosu na američko zakonodavstvo. Moralno pravo obuhvaća pravo autora na prvu objavu, pravo na priznanje autorstva, pravo na poštivanje autorskog djela i časti ili ugleda autora (očuvanje integriteta djela) i pravo pokajanja (pravo opozivanja prava na korištenje djela, uz naknadu štete korisniku prava) (čl. 14.-17.). Drugim riječima, Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima veliku pažnju pridaje duhovnom odnosu autora i njegova djela. Autor može sklapati ugovore i prenositi imovinska prava na druge osobe i posrednike, ali moralno je pravo neprenosivo (osim dijela moralnog prava i to samo nasljedstvom po autorovoj smrti) – ono se temelji na pretpostavci da *djelo izražava autorovu osobnost*¹⁴ te je kao takvo neodvojivo od fizičke osobe autora.

Ovime su definirani osnovni pojmovi iz Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima – tko je autor i što je autorsko djelo, kako nastaje autorsko pravo (stvaranjem autorskog djela bez potrebe za posebnim "patentiranjem" autorskog djela) te što su prava autora (moralna, imovinska i druga prava, koja obuhvaćaju prava koja se ne mogu svrstati ni u imovinska ni u

---

¹⁴ Ibid., str. 32.

moralna, odnosno obuhvaćaju oboje). U daljnjem tekstu bit će opisano kako zakon štiti autorska djela, odnosno koji uvjeti moraju biti ispunjeni da bi se autorsko djelo moglo dati na korištenje javnosti. Ovdje će se postaviti pitanje koje će se pokazati vrlo važnim, vjerojatno i ključnim u problematici digitalizacije u masovnom obliku: zašto se, u kojoj mjeri i s kojim ciljem štiti autorsko pravo?

Ideja koja je uobličena u zakonski okvir jest da je autorsko stvaralaštvo važan čimbenik u napretku društva i civilizacije i da je zaštita autorskog stvaralaštva zaštita i toga napretka. Osiguravanjem kako moralnih (moralnih u smislu u kojem su definirana zakonom), tako i imovinskih prava autora osigurava se kontekst u kojem će autori biti spremni razvijati se i ulagati u vlastito stvaralaštvo, čime se indirektno ulaže i u civilizacijski napredak. Pritom bi se moglo zaključiti da zaštita moralnih prava osigurava autorima egzistenciju u kulturno-umjetničkom, odnosno društveno-povijesnom smislu, dok zaštita imovinskih prava osigurava materijalnu egzistenciju. Autorsko je pravo ovdje dovedeno u oprečan odnos s pravom javnosti na informiranje (u najširem mogućem smislu). Društvo koje štiti autora čini to (i) s ciljem da omogući vlastiti prosperitet. Budući da je stavljanje autorskog djela na raspolaganje javnosti u interesu i autora i društva koje djelo recipira, zakonom je potrebno pažljivo urediti granice koje će čuvati interese autora, ali neće dovoditi u pitanje interese javnosti.

Najopćenitije moguće, autorska se djela mogu podijeliti na ona koja su zaštićena autorskim pravom i ona kojima je autorsko pravo isteklo – takva su djela javno dostupna. Autorsko je pravo dakle vremenski ograničeno, što znači da će protekom određenog vremenskog roka sva djela postati javno dostupna. Pritom treba napomenuti da se to odnosi na imovinska i druga prava autora (onako kako ih definira zakon), dok su moralna prava autora nepovrediva, odnosno zahtjev za očuvanjem integriteta djela ne može istjeći. Hrvatski Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima definira da autorsko pravo istječe sedamdeset godina nakon godine autorove smrti, a rok od sedamdeset godine počinje teći 1. siječnja nakon godine koja neposredno slijedi godini u kojoj je autor umro: *Autorsko pravo traje za života autora i sedamdeset godina nakon njegov smrti, bez obzira kada je autorsko djelo zakonito objavljeno, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno* (čl. 99.). *Rokovi trajanja autorskog ugovor određeni ovim Zakonom računaju se od 1. siječnja godine koja neposredno slijedi godinu u kojoj je nastala činjenica od koje se računa postojanje roka* (čl. 105.). Zakonom je

definirano i računanje isteka autorskih prava za djela nastala koautorstvom (rok se računa od smrti zadnjeg koautora), za anonimna djela (rok se računa od zakonite objave djela), za djela objavljena u dijelovima (rok se računa za svaki dio posebno) i za neobjavljena djela (rok se računa od trenutka nastanka djela). Istekom roka *autorsko djelo postaje javno dobro, te se može slobodno koristiti uz obvezu priznavanja autorstva, poštivanja autorskog djela te časti ili ugleda autora* (čl. 106.). Od ovih odredbi postoje iznimke koje se odnose na računalne programe i audiovizualna djela, a čime se u ovom radu nećemo detaljnije baviti.

Prava nakladnika, koja su definirana kao srodna prava, nemaju isto vremensko ograničenje kao autorska prava. *Nakladnici imaju pravo na naknadu za svako reproduciranje svojih pisanih izdanja za privatno ili drugo vlastito korištenje odgovarajuće pravu autora iz stavka 2. članka 32. ovog Zakona. Pravo na naknadu [...] traje 50 godina od zakonitog izdanja djela i može se njime slobodno raspolagati* (čl. 145.). Za izdavače koji prvi put objave neobjavljeno autorsko djelo kojemu je autorsko pravo isteklo vrijedi imovinsko autorsko pravo 25 godina od izdavanja.

Navedena ograničenja štite autorsko pravo u imovinskom smislu, čime se autorima jamči da će za vlastiti rad primati naknadu. Budući da navedena prava mogu doći u opreku s interesima javnosti i s pravom javnosti na informiranje i pristup informacijama, zakon predviđa iznimke kojima se određuje tko smije koristiti autorsko djelo na način različit od odredbi o autorskom pravu. S obzirom na to da svako zakonodavstvo drukčije tretira iznimke, odnosno one nisu jednake u svim državama, različitim se međunarodnim ugovorima i konvencijama pokušavaju definirati koje iznimke mogu ući u nacionalna zakonodavstva.¹⁵ Jedan od osnovnih dokumenata kojima se na međunarodnoj razini pokušavaju utvrditi prava autora jest *Konvencija o stvaranju međunarodne unije za zaštitu književnih i umjetničkih djela* donesena 1886. godine u Bernu (zbog čega je kasnije i nazvana Bernskom konvencijom). Bernska je konvencija stupila na snagu 1887. godine, a nakon toga doživjela je nekoliko revizija. Bernska konvencija ugovor je koji *stranim autorima osigurava nacionalni tretman uz poštovanje minimalnih konvencijskih moralnih i imovinskih prava. Autorsko pravo stječe se stvaranjem djela i za njegovo priznavanje nije potrebno ispuniti nikakve formalne uvjete.*¹⁶ Za usklađivanje međunarodnih normi za zaštitu autorskih prava

---

¹⁵ Prema *ibid.*, str. 47.

¹⁶ *Ibid.*, str. 19.

brine se i Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo, odnosno WIPO (*World Intellectual Property Organization*), koja je osnovana 1967. godine, a danas broji 184 članice.¹⁷

Ranije navedene iznimke od autorskog prava koja štite interese javnosti, odnosno prava krajnjih korisnika na informiranje, prepoznata su u većini nacionalnih zakonodavstava, jednako kao i u međunarodnim konvencijama o zaštiti autorskog prava. Bernskom konvencijom definirane su iznimke od autorskog prava i one naznačuju u kojim situacijama nije potrebno tražiti dozvola autora. Prema čl. 10. Bernske konvencije: (1) *Dopušteno je citiranje iz djela koje je na zakonit način već postalo dostupno javnosti, uz uvjet da to bude u skladu s dobrim običajima i u mjeri opravdanoj ciljem koji se ima postići, razumijevajući tu i citate iz novinskih članaka i povremenih zbirka u obliku pregleda tiska. [...]* (3) *Citati i korištenja navedeni u prethodnim stavcima, moraju imati naznaku izvora i ime autora, ako se njegovo ime nalazi u izvorniku.*¹⁸ Drugim riječima, Bernskom je konvencijom, što je obvezujuće za sve države potpisnice konvencije, dopušteno citiranje autorskog djela bez traženja dozvole autora, ako je pritom navedeno otkud se citira i tko je autor. Također, prema Bernskoj je konvenciji dozvoljeno korištenje, odnosno reproduciranje djela¹⁹ u svrhu nastave i novinskog izvještavanja.²⁰

Ostala ograničenja autorskog prava svako zakonodavstvo definira samostalno, ali također prema smjernicama zadanim Bernskom konvencijom. Jedna od njih jest test u tri koraka: ograničenja su nacionalna zakonodavstva slobodna samostalno definirati *uz uvjet da su ispunjene tri pretpostavke:*

- a) *da se radi o posebnom slučaju korištenja, koji ne može biti pravilo*
- b) *da takvo korištenje nije u suprotnosti s redovitim korištenjem djela, što znači da autor ne*

---

¹⁷ Prema *ibid.*, str. 20.

¹⁸ Bernska konvencija (neslužbeni prijevod) [pregledano 2015-8-10]. Dostupno na: https://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Bernska_konvencija.pdf

¹⁹ Prema čl. 19. Zakona u autorskom pravu i srodnim pravima *pravo reproduciranja je isključivo pravo izrade djela u jednom ili više primjeraka, u cijelosti ili u dijelovima, izravno ili neizravno, privremeno ili trajno, bilo kojim sredstvom i u bilo kojem obliku. Pravo reproduciranja uključuje i fiksiranje kojim se pojmom označava utvrđivanje autorskog djela na materijalnu ili drugu odgovarajuću podlogu. Stavak 2. istog Zakona definira: Autorsko djelo se reproducira i fiksira, osobito, grafičkim postupcima, fotokopiranjem i drugim fotografskim postupcima kojima se postiže isti učinak, zvučnim ili vizualnim snimanjem, građenjem odnosno izvedbom djela arhitekture, pohranom autorskog djela u elektroničkom obliku, fiksiranjem autorskog djela prenošenog kompjutorskom mrežom na materijalnu podlogu.*

²⁰ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009., str. 47.

smije biti zakinut za znatni dio naknade koju bi inače mogao dobiti i

c) *da takvo korištenje neopravdano ne šteti zakonitim interesima autora.*²¹

Godine 2008. IFLA je sastavila prijedlog načela prema kojima bi nacionalna zakonodavstva trebala urediti iznimke od autorskog prava.²² Predloženo je sljedeće:

- 1) *knjižnicama treba dopustiti reproduciranje objavljenih i neobjavljenih djela u svrhu zaštite, što uključuje i prijenos u druge formate*
- 2) *knjižnicama treba dopustiti reproduciranje zaštićenih autorskih djela za znanstveno istraživanje i privatnu uporabu njihovih korisnika*
- 3) *djelo treba biti zaštićeno za autorova života i 50 godina poslije njegove smrti, a kad jednom postane slobodno, treba to trajno i ostati*
- 4) *knjižnicama i korisnicima koji djelo koriste u dopuštene svrhe treba dopustiti da zaobiđu tehničke mjere koje onemogućuju korištenje djela, a koje je ugradio nakladnik*
- 5) *ne smije se dopustiti da odredbe zakona o sklapanju licenci budu u suprotnosti s odredbama zakona o autorskom pravu.*²³

U hrvatskom su Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima u poglavlju 6. definirana *Sadržajna ograničenja autorskog prava*. Zakonom je definirano da se *bez autorovog odobrenja i bez plaćanja naknade* [autorskim djelom može koristiti] *samo u slučajevima koji su u ovom Zakonu izričito navedeni*. Također, korištenje autorskog djela ne smije biti u suprotnosti *redovitom korištenju autorskog djela i neopravdano štetiti zakonitim interesima nositelja prava* (čl. 80.). Zakonom se navodi da se ograničenja od autorskog prava odnosi na: (1) privremene radnje reproduciranja autorskog djela, (2) reproduciranje autorskog djela za privatno i drugo vlastito korištenje, (3) efemerne snimke, (4) ograničenja u korist pojedinih ustanova, (5) zbirke namijenjene nastavi ili znanstvenom istraživanju, (6) korištenje autorskih djela za potrebe osoba s invalidnošću, (7) korištenje autorskih djela u sudskim, upravnim i drugim službenim postupcima, (8) korištenje autorskih djela u nastavi, (9) korištenje autorskih djela u svrhu informiranja javnosti, (10) citati, (11) reproduciranje autorskih djela trajno smještenih na javnim mjestima, (12) reproduciranje arhitektonskih objekata, (12) plakati i katalogi, (13) parodije i karikature, (14) reproduciranje autorskih djela

---

²¹ Ibid., str. 47-48.

²² Prema *ibid.*, str. 48.

²³ Ibid., str. 48-49.

u svrhu upoznavanja ili iskušavanja uređaja i (15) korištenje baze podataka. Od nabrojanih, za problematiku ovog rada specifične su i posebno bitne točke (4), (5), (6), (9) i (10).

(4) Ograničenje u korist pojedinih ustanova odnose se na javne arhive, javne knjižnice, obrazovne institucije i znanstvene ustanove, ustanove za predškolski odgoj i socijalne ustanove, odnosno na ustanove koje svoje usluge ne naplaćuju.²⁴ Takvim je ustanovama dozvoljeno vlastiti primjerak autorskog djela reproducirati maksimalno jednom na bilo koju podlogu. Iako se u Zakonu eksplicitno ne navodi kako se ostvaruje ograničenje od jednog primjerka u slučaju digitalnog spremanja (čl. 84. ZAPSP-a), prema Horvat, Živković²⁵ u slučaju da se knjižnična građa (ili građa bilo koje druge ustanove) digitalizira, jedinica građe koja je digitalizirana smije biti spremljena samo na jednom poslužniku (time je zadovoljen uvjet od jednog primjerka).

(5) Ograničenje koje se odnosi na zbirke namijenjene nastavi ili znanstvenom istraživanju dopušta da se na papir reproduciraju odlomci ili cjelovita kraća djela u zbirke koje sadržavaju iste takve odlomke ili kraća djela više autora, ali pod uvjetom da je zbirka namijenjena nastavi ili znanstvenom istraživanju i to uz navođenje izvora i ako autor to nije izričito zabranio.

(6) Zakonom je definirano i da je dozvoljeno koristiti autorsko djelo bez dozvole autora ako je to u svrhu potreba osoba s invalidnošću. Zakon ograničava (ograničenje) na način da korištenje djela ne smije biti komercijalne naravi i ne smije prelaziti okvir potreba osoba s invalidnošću. Navedeno će ograničenje biti kasnije spomenuto jer je jedan od argumenata u pravnom postupku koji su vodili Google i autori i nakladnici bila upravo ova točka.

(9) Korištenje autorskog djela u svrhu informiranja javnosti također je dopušteno, ali pod uvjetom da se radi društveno relevantnim i aktualnim događajima i ako od takvog izvješćivanja javnost ostvaruje svoje interese, a i navedeno pod uvjetom da se ne prekorači opseg koji *odgovara svrsi* izvješćivanja i ako autor nije izričito zabranio reproduciranje ili distribuiranje.

(10) Citiranje, odnosno doslovno navođenje i prenošenje dijelova autorskog djela,

---

²⁴ Čini se da bi ovdje bilo bolje definirati da se radi o (javnim) ustanovama koje nemaju komercijalne interese, jer naprimjer knjižnice svoje usluge najčešće ipak naplaćuju (u obliku članarine).

²⁵ Ibid., str. 52

dozvoljeno je pod uvjetom da se radi o djelu koje je *na zakonit način postalo dostupno javnosti, radi znanstvenog istraživanja, nastave, kritike, polemike, recenzije, osvrta, u mjeri opravdanoj svrhom koja se želi postići i u skladu s dobrim običajima, time da se mora naznačiti izvor i ime autora* (čl. 90.).

Iz gore je opisanih ograničenja autorskog prava moguće vidjeti da zakonodavac pokušava pronaći točku u kojoj se pravo pojedinca na pristup informacijama ne kosi s pravom autora da sam odlučuje o svome djelu i da za korištenje djela prima novčanu naknadu. Ipak, jasno je da Zakon precizno ne definira (to ni tehnički ne može jer ne može predvidjeti sve stvarne situacije i to mu ni nije cilj jer bi bio preopsežan) u kojim je situacijama pravo pojedinca na informiranje i pristup informacijama ispred autorskog prava. Budući da se na više mjesta koriste sintagme da se autorsko djelo smije koristiti u opsegu koji *odgovara svrsi* ili u *potrebnoj opsegu*, možemo zaključiti da su granice pomične ovisno o kontekstu i o konkretnoj situaciji. Ako tome pridodamo i brzi razvoj tehnologije koji zakonodavstvo ne može predviđati (ili može, ali u vrlo maloj mjeri), dolazimo do situacije u kojoj nastaje široko područje interpretacije u kojem se ne može točno definirati koji su postupci dozvoljeni, a koji nisu. O tome će više riječi biti kasnije u ovome radu.

4.2. AUTORSKO PRAVO U EUROPI

Budući da je Republika Hrvatska od 1. srpnja 2013. godine članica Europske unije, njeno je zakonodavstvo prilagođeno europskoj legislativi. Europska je unija donijela više direktiva koje se odnose na autorsko pravo, a kojima je cilj bio izjednačiti pravno postupanje u državama članicama od kojih svaka i dalje donosi vlastite zakone. Europske zemlje (a zbog europskog nasljeđa odnosi se to uglavnom i na države koje nisu dio Europske unije) pri donošenju zakona o autorskom pravu kreću iz iste početne pozicije, odnosno europska zakonodavstva poznaju autorsko pravo kao moralno i imovinsko pravo i ne izjednačavaju ga s *copyrightom* (o čemu će se govoriti nešto kasnije).

Iako je prema Bernskoj konvenciji predloženo da autorska prava vrijede 50 godina nakon autorove smrti, u većini zemalja članica Europske unije autorska prava, kao i u Hrvatskoj, vrijede 70 godina nakon autorove smrti, a nakon toga djelo postaje javno dostupno. Zemlje u kojima je djelo javno dostupno 50 godina nakon autorove smrti su Cipar, Estonija i

Poljska.²⁶

Zanimljiv je sudski slučaj koji je završen u rujnu 2014. godine na Europskom sudu pravde u sporu u kojem je sudjelovala sveučilišna knjižnica *Darmstadt Technical Universityja* protiv izdavačke kuće *Ulmer*.²⁷ Izdavač je tužio knjižnicu kad je primijetio da je knjižnica digitalizirala jedno njegovo izdanje i ponudila svojim korisnicima da ga čitaju u digitalnom obliku u knjižnici. Iako je knjižnica ponudila broj digitalnih izdanja/pristupa jednak broju analognih/tiskanih izdanja, studenti su tekst mogli djelomično ili u cijelosti ispisati na papir ili ga prenijeti na vlastiti USB s terminala za čitanje postavljenih u knjižnici. Budući da je knjižnica odbila otkupiti od izdavača digitalno izdanje knjige, spor je završio na sudu (prvo njemačkom, koji ga je proslijedio Europskom sudu pravde). Presuda Europskog suda pravde bila je djelomično u korist knjižnice – presuđeno je da knjižnice smiju same digitalizirati izdanja koja posjeduju i u slučaju kada im izdavač ponudi vlastito digitalno izdanje. U presudi sud se pozvao na odredbu jedne od direktiva Europske unije prema kojoj je knjižnicama dozvoljena digitalizacija djela koja posjeduju (što se inače smatra reprodukcijom autorskog djela), dok se i prije toga, u počecima spora, knjižnica pozvala na odredbu njemačkog zakona o autorskom pravu – članak 52b navedenog zakona određuje ograničenje autorskog prava koje se odnosi na knjižnice, muzeje i arhive. Prema navedenom je članku knjižnicama dozvoljeno izdana autorska djela učiniti javno dostupnima, pod uvjetnom da nemaju ni direktne ni indirektno komercijalne interese i da su učinjena dostupnima na mjestima unutar knjižnice na kojima će se koristiti za istraživanje i učenje, odnosno za vlastite potrebe korisnika.²⁸ U odluci suda pritom se navodi da je omogućavanje pristupa informacijama u

---

²⁶EU Copyright. EU Copyright Durations [pregledano 2015-8-13]. Dostupno na:

http://www.eucopyright.org/2008/04/copyright_eu_list/ (Napominjemo da je dokument iz 2008. godine pa zbog toga na popisu ni nema Hrvatske.)

²⁷ Prema: „*Back in 2009 the library in question digitised a history book by Winfried Schulze without obtaining the authorisation of the copyright owner first, this being the publisher of the book (Ulmer).*“, CJEU says that libraries may digitise books and make them available at e-reading points, and that licences do not prevent exceptions [pregledano 2015-8-13]. Dostupno na: <http://ipkitten.blogspot.it/2014/09/breaking-news-cjeu-says-that-libraries.html>

²⁸Prema: „*Article 52b – Communication of works at terminals in public libraries, museums and archives; So far as there are no contractual provisions to the contrary, it shall be permissible to make published works available from the stocks of publicly accessible libraries, museums or archives, which neither directly nor indirectly serve economic or commercial purposes, exclusively on the premises of the relevant institution at terminals dedicated to the purpose of research and for private study. In principle, reproduction of a work in excess of the number stocked by the institution shall not be made simultaneously available at such terminals. Equitable remuneration shall be paid in consideration of their being made available. The claim may only be asserted by a collecting society*“, Copyright and Related Rights (Copyright Act)[pregledano 2015-8-13]. Dostupno na: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html

svrhu studiranja i naobrazbe ključni zadatak knjižnica,²⁹ a digitalizacija vlastite zbirke jedan je od načina omogućavanja pristupa. S druge strane, knjižnice svojim korisnicima ne smiju dozvoliti da građu koju su digitalizirale ispisuju na papir ili kopiraju na vlastite USB-ove, osim kad je to ugovoreno s izdavačem i kada izdavač za to primi naknadu.³⁰ Ipak, taj je dio presude ostao podložan interpretaciji jer sud dozvoljava korisnicima knjižnice da ispisuju djela ili ih kopiraju, ali ne više pod odredbom iznimke od autorskog prava koja vrijedi za knjižnice (arhive i muzeje), nego pod odredbom koja reproduciranje dozvoljava ako je za vlastitu upotrebu. U tom bi slučaju nakladniku trebala biti osigurana (novčana) kompenzacija (nije definirano pod kojim uvjetima – to je ostavljeno nacionalnim zakonodavstvima da definiraju). Ovom presudom određeno je da u državama Europske unije knjižnice smiju digitalizirati djela koja posjeduju i to ne samo ona kojima su autorska prava istekla, nego i djela koja im izdavač može i ponuditi u digitalnom obliku. Time je proširena prvotna ideja digitalizacije u knjižnicama – ne radi se više samo o očuvanju i davanju na korištenje javnosti rijetke i starije građe, već knjižnica ima pravo u čuvati i davati na korištenje djela koja posjeduju u različitim formatima (analogni i digitalni) bez da nakladnicima plaća za oba formata. Skraćeni i neslužbeni tekst presude može se pročitati ovdje: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-09/cp140124en.pdf>.

Iako ovaj slučaj nije direktno povezan s problematikom rada, a gdje se preispituju pravni problemi masovne digitalizacije koju provode kompanije koje primjerke koje digitaliziraju nužno ne posjeduju, on se može čitati kao smjernica za odluke i prema takvim kompanijama – u ovom je slučaju sud pokazao da digitalizaciju ne smatra nužno reprodukcijom. Iako je presuda jasno ograničena na javne ustanove koje posuđuju građu i pritom ne ostvaruju profit, ona u budućnosti može biti smjernicom kako će se doživljavati digitalizaciju. Budući da se problematika tek razvija i ne može se predvidjeti u kojem će se smjeru razvijati,

---

²⁹ Prema: „*Indeed, this article aims to promote research and private study. It is exactly what libraries do by making available their collections in digital form. This is, added the Court, the core mission of publicly accessible libraries.*” (paragraph 27 of the judgment).“, IP NEWS. The European Court of Justice Clarifies the Digitalization Projects of Public Libraries [pregledano 2015-8-13]. Dostupno na: <http://www.ipnews.be/en/the-european-court-of-justice-clarifies-the-digitization-projects-of-public-libraries/>

³⁰ Prema: „*In a much anticipated and made public on Thursday, September 11, 2014 judgment, the Court of Justice of the European Union clarifies what is allowed by libraries when they launch a scanning project. According to the Court, libraries can digitize their collections even if the publishers can offer them the same works in a digital format. However, libraries can not allow their public to print or store the books on an USB stick except when the libraries comply with the conditions of the reprography and with the private copying exception (mainly the condition of payment of a just compensation to the advantage of the rightholders).*“, *ibid.*

možemo zaključiti da bi ključno moglo biti to kako će se različiti sudovi postaviti prema digitalizaciji i digitalnim primjercima.³¹

4.3. RAZLIKE U ODNOSU NA AMERIČKI PRAVNI SUSTAV

Osnovnom i najvećom razlikom između američkog i europskog pravnog sustava možemo smatrati način na koji američko i europsko pravo tretiraju autorsko pravo. Ono što se u američkom sustavu naziva *copyrightom* ne može se jednoznačno prevesti kao autorsko pravo jer *copyright* podrazumijeva intelektualno vlasništvo, a kojem je ključna razlika u tome da ga je, da bi se moglo ostvariti bilo kakvo pravo, potrebno registrirati. Prema stranici EU Copyright, koja se bavi problematikom intelektualnog vlasništva u Europskoj uniji, osnovna je razlika europske legislative u odnosu na američku u tome što se u europskim zemljama u zaštitu autorskog prava ne uključuju vlade pojedinih država; u SAD-u intelektualno vlasništvo štiti *Copyright Office*, vladin ured pri kojem se registriraju autorska djela i patenti i pri čemu je vlastita djela nemoguće (sudski) zaštititi ako nisu registrirana (iako je to, u slučaju kada se radi o autorskom pravu u suprotnosti s Bernskom konvencijom, čiji je i SAD potpisnik, koja definira da je autorsko djelo zaštićeno samim nastajanjem i da nije potrebna registracija).³² Ipak, to ne znači da je stvoreno djelo nezaštićeno tako dugo dok nije registrirano – autori djela imaju sva prava na svoje djelo i nitko im ga ne može otuđiti – do razlika dolazi kada se prava prenose na drugu osobu (fizičku ili pravnu). Možda je važno napomenuti da to nije bilo tako do 1988. godine, kada je SAD postao potpisnikom Bernske konvencije, odnosno do 1989. godine kada je na snagu stupio zakon u koji su implementirana pravila definirana Bernskom konvencijom. Do tada je djelo, da bi bilo zaštićeno *copyrightom*, bilo potrebno registrirati.³³

---

³¹ Najveći je problem u tome kako se doživljava digitalna/digitalizirana građa. Kod analogne građe lako je jednoznačno odrediti što je jedan primjerak. Osim toga, taj jedan primjerak nije „djeljiv“ – ako ga netko želi posuditi – dijeliti – sâm mu više neće imati pristup, tj. neće ga posjedovati. Budući da priroda digitalnog oblika nije takva, najteže je odrediti granicu u kojoj digitalni oblik postaje reproduciran, a kada se radi o istom primjerku, samo u drugom formatu.

³² Prema: „*Copyright in the EU is different than in the United States – and unusually, much less rigidly controlled by the government. In the United States, there is an official Copyright Office which registers copyrights. Even though the USA is a signatory to the Berne Convention whereby a work should be protected without such registration, nobody has ever won damages in the USA for infringement where a copyright was not filed with the copyright office according to their procedures.*“, EU Copyright. European Union Copyright [pregledano 2015-8-13]. Dostupno na: <http://www.eucopyright.org/>

³³ Libraries of University of Wisconsin-Madison. Copyright Basics [pregledano 2015.8.13]. Dostupno na: <http://www.library.wisc.edu/help/copyright/copyright-basics/>

Ovdje dolazimo do temeljne razlike između američkog i europskog pravnog sustava – europske odredbe o autorskom pravu temelje se na duhovnoj povezanosti između autora i njegova djela, što je definirano i zakonom. Članak 13. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima definira sadržaj autorskog prava, a stavak 2. navedenog članka glasi: *Autorskim pravom štite se osobne i duhovne veze autora s njegovim autorskim djelom (moralna prava autora), imovinski interesi autora u pogledu njegovoga autorskog djela (imovinska prava autora) i ostali interesi autora i pogledu njegovoga autorskog djela (druga prava autora).* Također, člankom 2. istog zakona definirano je da: *Autorsko pravo pripada, po svojoj naravi, fizičkoj osobi koja je stvorila autorsko djelo.* Drugim riječima, u europskom se zakonodavstvu naglašava veza između autora i njegova djela. *Copyright* se, s druge strane, fokusira na djelo samo, a djelo se smatra intelektualnim vlasništvom i štiti ga se na jednak način kao i bilo koje drugo intelektualno vlasništvo (naprimjer patente). To se može iščitati i iz samoga naziva – *copyright*, odnosno pravo na kopiranje ili, kako navodi Ivan Henneberg u knjizi *Autorsko pravo – pravo na primjerak*, a što u konačnici znači pravo na korištenje. U istoj knjizi Henneberg navodi: „U tom se nazivu [*copyright*] ističe sadržaj prava, a ne osoba koja je nositelj prava, kako je to u nazivu autorsko pravo.“³⁴

U knjizi *Copyright: Examples and Explanations* Stephena McJohna to se također naglašava: *Moralna prava predstavljaju ključnu razliku između copyrighta u SAD-u i autorskih prava u drugim jurisdikcijama. Mnoge zemlje eksplicitno prepoznaju nekoliko tipova moralnog prava, uključujući pravo na priznavanje autorstva, pravo na poštivanje autorskog djela (koje štiti djelo od deformiranja ili bilo kakve izmjene) i pravo prve objave (pravo autora da odluči kada će djelo biti objavljeno). [...] Neka zakonodavstva prepoznaju i pravo pokajanja (pravo da povuče, naprimjer knjigu, s tržišta), pravo da odgovori na kritiku i pravo slijeđenja (pravo autora slikarskog djela da dobije udio od prodaje ako je djelo preprodano i to i dugo nakon što je djelo prodano). Za razliku od toga, copyright u SAD-u rijetko eksplicitno prepoznaje moralna prava kao takva.*³⁵ Već i činjenica da je svako pojedino moralno pravo moralo biti

---

³⁴ Henneberg, Ivan. *Autorsko pravo*. 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Informator : Zagreb, 2001., str. 2.

³⁵ Prevedeno prema: „*Moral rights present a considerable difference between copyright law in the United States and in other jurisdictions. Many countries explicitly recognize several types of moral rights, including such things as rights of attribution, rights of integrity (protecting against destruction or distortion of the work), and rights of disclosure (the right to decide whether and when a work will be published). [...] Some give such rights as the right of withdrawal (to take a work such as a book off the market), the right to reply to criticism, and right to release royalties (aka “following rights,” such as the right of a painter to receive a percentage if her work is sold, even long after she has sold the work). By contrast, copyright statutes in the United States*

objašnjeno (u zagradama) ukazuje na to da američkim čitateljima (kojima je knjiga namijenjena) ono nije samorazumljivo.

Ipak, kako se naglašava u pojašnjenju razlika između autorskog prava i *copyrighta* objavljenog na stranicama Francuskog udruženja autora (SACD) sistemi nisu ni potpuno sinonimni, ali nisu ni dijametralno suprotni. Iako američko pravo ne prepoznaje moralna prava, kada se radi o ekonomskim, odnosno imovinskim pravima, razlike i nisu tako oštre³⁶.

Ovu razliku potvrđuje i terminologija. U američkom je pravom sustavu naglašena razlika između pojma *originator*, odnosno tvorca, i pojma *owner*³⁷, odnosno vlasnik. Dok se prema europskoj jurisdikciji podrazumijeva (ili barem predradzumijeva) da je tvorca djela i njegov vlasnik, barem dok (neka od imovinskih) prava na prenesu na drugu osobu, fizičku ili pravnu, u američkom sustavu to nije tako. Zbog toga se, ako je neko djelo nastalo naprimjer prema narudžbi, smatra da je njegov vlasnik onaj tko je naručio djelo, a tvorca djela pritom gubi sva prava (osim ako je ugovorom eksplicitno drukčije dogovoreno). Zbog toga je u američkom zakonodavstvu moguće da autor djela (odnosno *owner*) bude i pravna osoba, što u hrvatskom, odnosno europskom zakonodavstvu nije moguće.³⁸

Još jedan termin iz američkog zakonodavstva koji je važno spomenuti jest *fair use*³⁹. Termin je to kojim zakonodavac predviđa slične iznimke od *copyrighta* koje predviđaju i europski zakoni. Prema objašnjenju koje na svojim internetskim stranicama navodi knjižnica Sveučilišta u Minesoti (*University of Minnesota*), *fair use* je dio zakona o autorskom pravu koji omogućava neke iznimke za korisnike i nove autore. U svojoj biti *fair use* osigurava postojanje određenih načina korištenja djela zaštićenih *copyrightom* koji ne zahtijevaju dozvolu autora ili plaćanje.⁴⁰ Kako se navodi na istoj stranici, da bi djelo moglo biti korišteno

---

have given little explicit recognition to moral rights, as such", McJohn, Stephen M. Copyright : Examples and Explanations. // New York : Aspen Publishers Online, 2006., str. 261.

³⁶Prema SACD. Author's rights vs. copyright [pregledano 2015-8-16]. Dostupno na: <http://www.sacd.fr/Author-s-rights-vs-copyright.2146.0.html>

³⁷Prema Keller, Kelley. Owner vs. Author – What's the Difference? [pregledano 2015-8-16]. Dostupno na: <http://innovationtoprofits.com/owner-vs-author-whats-the-difference/>

³⁸ Prema članku 2.stavku 1. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima.

³⁹ U hrvatskoj se literaturi termin *fair use* najčešće prevodio kao *pravično korištenje*. U ovom radu koristit će se engleska varijanta.

⁴⁰ Prema: „*Fair use is an important part of copyright law that provides some flexibility for users and new creators. At its core, fair use ensures that there are some kinds of uses that do not require permission or payment. But there are no easy rules for fair use - if you want to take advantage of its flexibility, you have to understand its complexities*“, Libraries of University of Minnesota. Copyright information and Resources. [pregledano 2015-8-18]. Dostupno na: <https://www.lib.umn.edu/copyright/fairuse>

bez dozvole i naknade pod ograničenjem koje nudi *fair use*, moraju biti zadovoljena četiri kriterija. Pritom nije dovoljno da budu zadovoljeni neki kriteriji ili većina njih – radi se o testu i da bi bilo moguće pozvati se na *fair use*, potrebno je zadovoljiti sva četiri koraka:

- 1) Prvi korak odnosi se na namjenu korištenja (korištenje u edukativne i znanstvene svrhe, za izvještavanje ili kritiku te u neprofitne svrhe zadovoljavaju test u korist *fair use*).
- 2) Drugi korak odnosi se na prirodu djela koje se koristi: ovaj se korak dijeli na dva aspekta. Prvi od njih jest je li djelo objavljeno – smatra se da u *fair use* ne ulazi korištenje neobjavljenog djela. Drugi se aspekt odnosi na to koristi li se djelo fikcije ili faksije. Tumačenje je da će se kao *fair use* češće smatrati korištenje faktivnog djela nego fiktivnog.
- 3) Trećim se korakom ispituje u kojoj je mjeri (količinski) djelo korišteno i jesu li korišteni najbitniji, odnosno esencijalni dijelovi teksta. Tumači se da će *fair use* biti korištenje djela koje obuhvaća manji opseg teksta i ako se radi o dijelovima koji nisu ključni, esencijalni dijelovi originalnog teksta.
- 4) Četvrti je korak najpodložniji interpretaciji jer se njime ispituje utjecaj koji korištenje djela ima na njegov položaj na tržištu.

Ovim se koracima pridodaje i peti faktor, koji se naziva *Transformative Use* i koji uređuje da autorska prava nisu povrijeđena ako se originalno djelo koristi *na potpuno nov i neočekivan način*.⁴¹ Ovo se pravilo primjenjuje posebno i ne treba biti zadovoljen test u četiri koraka da bi se prema njemu mogao proglasiti *fair use*.

Vidimo da *fair use* ima sličnu namjenu u američkom zakonodavstvu kao i ograničenja i iznimke od autorskog prava u europskom – to je zaštititi interese javnosti i pravo na informiranje i pristup informacijama u odnosu na prava autora. Ipak, oni nisu posve analogni, budući da je i u ovoj situaciji *fair use* usredotočen više na samo djelo i na komercijalne posljedice korištenja djela.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da se američki zakon o autorskom pravu, odnosno *Copyright Law*, fokusira na djelo i da se njime štiti i kontrolira korištenje djela. Zbog toga zakon i ne prepoznaje moralna prava, koja su eksplicirana u europskom pravnom sustavu, a

---

⁴¹ Prema: „A derivative work is transformative if it uses a source work in completely new or unexpected ways.”, ibid.

koja štite odnos između autora i njegova djela. Dok europsko zakonodavstvo eksplicira s jedne strane osobu autora i njegovu „duhovnu povezanost“ s djelom koje je stvorio, američki pravni sustav, s druge strane, odbacuje osobu autora/tvorca i svu pažnju pridaje zaštiti eksploatacije djela. Iako ta razlika u praksi nije ključna jer autor djela imovinska prava najčešće prenosi na drugu osobu (naprimjer izdavača), ona je ipak bitna jer ukazuje na način na koji europsko zakonodavstvo tretira autorstvo u odnosu na američko.

5. GOOGLE BOOKS

5.1. O RAZVOJU PROJEKTA

Projekt digitalizacije knjiga Google je pokrenuo 2002. godine, iako se navodi da je sama ideja postojala od početka razvoja ovog internetskog pretraživača.⁴² Budući da je projekt službeno počeo tridesetak godina nakon nastanka projekta Gutenberg i prve masovne digitalizacije, teško je reći da je Google začetnik ideje. Ipak, projekt Google Books izazvao je gomilu reakcija u široj javnosti, a kao posljedica projekta dogodilo se uključivanje u rasprave velikog broja knjižnica, izdavača, šire javnosti čak i na državnim razinama što je svakako u velikoj mjeri doprinijelo daljnjim raspravama i pronalasku zakonskih rješenja za probleme koji se pojavljuju pri masovnoj digitalizaciji. Zbog toga ćemo projekt Google Books u ovome radu smatrati prekretnicom u digitalizaciji: utjecaj projekta ogroman je kako za knjižnice kao posrednika i organizatora u prikupljanju i distribuciji informacija, tako i za krajnjeg korisnika, kojemu je omogućen direktni(ji) pristup golemoj količini informacija, ali i za izdavače i autore, kojima je otvaranje novog medija donijelo s jedne strane problem kako zaštititi prava, ali s druge strane nove mogućnosti pristupa kupcima i korisnicima, pa time i nove mogućnosti zarade.

Google je osnovan 1998. godine s ciljem da organizira maksimalan broj informacija i učini ih dostupnima velikom broju ljudi – odnosno svima koji imaju pristup internetu. Do danas Google je uvjerljivo najkorištenija internetska tražilica – prema podacima stranice

---

⁴²Prema Google. O Google pretraživanju knjiga [pregledano 2015-8-5]. Dostupno na: <https://books.google.com/intl/hr/googlebooks/history.html>

NETMARKETSHARE⁴³u srpnju 2015. godine Google se koristi za 70.8 % svih internetskih pretraga (tu su uključeni korisnici svih operativnih sustava na svim tipovima uređaja). Brz razvoj kompanije omogućio je velika ulaganja u nove projekte – jedan od njih bio je i Google Books.

Kompanija Google projekt je predstavila 2004. godine na Frankfurtskom sajmu knjiga pod nazivom Google Print. Tome su prethodile dvije godine istraživačkog i pionirskog rada u kojem su članovi tima koji je radio na projektu pokušavali doći do informacija koliko je vremena i sredstava potrebno da bi se digitalizirala predviđena ogromna količina knjiga. Od 2002. godine Google je počeo i s razvojem tehnologije za skeniranje knjiga koja će biti dovoljno brza za digitalizaciju velikog broja naslova, a istovremeno neće biti agresivna prema knjigama (što je bilo posebno važno za naslove stare i po nekoliko stotina godina koji su se čuvali u knjižnicama i kojima javnost nije imala pristup), kao i tehnologije za optičko prepoznavanje znakova, koja je trebala moći prepoznati različite veličine i fontove za velik broj svjetskih jezika.

U godini u kojoj je projekt predstavljen pokrenuto je partnerstvo s Harvardom, Michiganskim sveučilištem, Javnom knjižnicom New Yorka, Oxfordom i Stanfordom – broj knjiga koje je trebalo digitalizirati procijenjen je na 15 milijuna.⁴⁴Osim navedenih knjižnica pridružili su se i neki veliki svjetski izdavači, a već sljedeće godine partnerima postaje i nekoliko europskih zemalja. Iste godine naziv se mijenja u Google pretraživanje knjiga, što je na kraju promijenjeno u jednostavno Google Books, odnosno Google knjige.

Iako je projekt u početku izazvao velik entuzijazam, pogotovo kod knjižnica koje nisu imale novčane ni tehnološke resurse za digitalizaciju ogromnih zbirki koje posjeduju, brzo su se pojavile sumnje u ispravnost Googleova pristupa digitalizaciji. Postalo je jasno da će problem zaštite prava autora i nakladnika otvoriti brojne rasprave i da problem nije moguće jednostavno i jednostrano riješiti. Tomu je tako iz dva razloga – prvi je problem to što zaštita autorskih prava nije jednoznačno definirana na globalnoj razini – razlike postoje u europskom u odnosu na američko zakonodavstvo, što znači da pravila nije jednostavno

---

⁴³NETMARKETSHARE. Realtime Web Analytics [pregledano 2015-8-5]. Dostupno na: <http://marketshare.hitslink.com/search-engine-market-share.aspx?qprid=4&qpcustomd=0&qpcustom=>

⁴⁴ Prema Google. O Google pretraživanju knjiga [pregledano 2015-8-5]. Dostupno na: <https://books.google.com/intl/hr/googlebooks/history.html>

donositi ni u zapadnom svijetu, pritom uopće ne ulazeći u zakonodavstva zemalja koje „zapadnom svijetu“ ne pripadaju. Drugi je problem to što je digitalni medij relativno nov medij i još uvijek nije moguće jednoznačno odrediti na koji način digitalna distribucija utječe na izdavaštvo i distribuciju.

Razmjere problema novog medija možda je lakše shvatiti kada se promatraju glazbena ili filmska industrija. Iako obje ulažu mnogo sredstava u borbu protiv piratizacije, nisu svi koji sudjeluju u proizvodnji sigurni da piratska distribucija glazbe ili filmova u tolikoj mjeri šteti industriji. Neki od njih⁴⁵ smatraju da je besplatno dijeljenje sadržaja jedan od načina na koji mogu unaprijediti vidljivost, a time i profitabilnost vlastitog rada. Situaciju dodatno kompliciraju različiti interesi autora i distributera. Distributer je posrednik između autora i krajnjeg korisnika, a informatizacijom društva prijašnji su se zahtjevi distribucije naglo i u ogromnom opsegu promijenili. Budući da distributeri ni u kojem slučaju ne žele ostati bez zarade koja im je ranije bila osigurana jer su autori u potpunosti ovisili o njima, možemo se pitati je li (ponekad pomalo histerična) borba protiv piratstva jedan od načina na koji žele zaštititi vlastite interese, ne vodeći pritom računa o prednostima digitalne distribucije. Ipak, problem književnog autorstva i izdavaštva ponešto je drugačiji i ne može ga se u potpunosti promatrati u kontekstu glazbene ili videoindustrije.⁴⁶ Razlog tomu vjerojatno je to što su knjige, odnosno pisani tekstovi, još uvijek puno „analogniji“ od glazbene ili filmske industrije – glazba se s analognih vinila ili audiokaseta na CD-ove ili u MP3 format preselila puno prije nego što je uopće postojao koncept ugodnog čitanja s medija koji nije papir.⁴⁷ Budući da su tema ovog rada autorskoppravna pitanja pri digitalizaciji knjiga, fokus se neće širiti na druge vrste autorskih djela, a spomenut će se eventualno u situacijama kad mogu poslužiti kao analogija za neke od problema koje ćemo spomenuti.

5.2. ORGANIZACIJA SERVISA GOOGLE BOOKS

Do 2013. godine Google je digitalizirao oko 30 milijuna naslova, dok je, prema procjenama

---

⁴⁵Naprimjer, na stranici <https://bandcamp.com> mnogi izvođači svoju glazbu besplatno nude korisnicima. Time postižu veću vidljivost, a na kraju i isplativost jer kupci, kada se upoznaju s izvođačem, pristaju na plaćanje glazbe koja im se sviđa. Drugi je benefit ovakvog načina distribucije u tome što izvođačima pripada puno veći dio prihoda nego što bi dobili klasičnom distribucijom.

⁴⁶ Da je tomu tako možemo zaključiti već ako se primijeti da se unutar rasprava o digitalizaciji knjiga rijetko spominje pojam piratstva.

⁴⁷ Postojale su digitalizirane knjige, ali nije postojao hardver za čitanje koji bi bio prilagođen dužem čitanju i dostupan širem krugu korisnika.

samog Googlea iz 2010. godine u tom trenutku na svijetu postojalo oko 130 milijuna knjiga.⁴⁸ Digitalizacijom knjiga Google je omogućio svojim korisnicima i osnovnu pretragu u svojoj tražilici, ali i detaljniju pretragu na specijaliziranom servisu trenutačno dostupnom na <https://books.google.com>. Na početnoj stranici korisnik ima mogućnost odabrati želi li pretraživati knjige ili ih kupiti knjigu pomoću Googleova servisa Google Play (ova opcija još uvijek nije dostupna korisnicima u Hrvatskoj; budući da se odnedavno preko istog servisa mogu kupovati glazba i filmovi, očekuje se da će uskoro biti dostupne i knjige). Upisivanjem u tražilicu korisnik dobiva dostupne reference na traženi pojam. Za knjige koje nisu digitalizirane, Google će ponuditi osnovne podatke o knjizi (autora, izdavača, godinu izdanja, broj stranica i sl.).

Knjige koje jesu digitalizirane Google dijeli u četiri skupine:

- 1) Knjige kojima su istekla autorska prava i nalaze se u javnoj domeni. Za takve knjige Google omogućuje cjelovit pregled – korisnik može knjige čitati na računalu spojenom na internet, ali može ih i preuzeti na vlastito računalo ili ispisivati.
- 2) Knjige koje se mogu djelomično pregledavati. To su knjige koje su zaštićene autorskim pravom, ali je izdavač dozvolio da dio knjige bude dostupan. Obično se radi o određenom postotku koji bira sam izdavač. Građa dakle nije u cijelosti dostupna, ali korisnik može pročitati dijelove knjige prema čemu može odlučiti je li mu knjiga potrebna i prema potrebi kupiti knjigu. Knjige koje su klasificirane u ovu skupinu zaštićene su autorskim pravom i ne mogu se ni spremati ni ispisivati.
- 3) U treću skupinu uključene su knjige koje su također zaštićene autorskim pravom, ali izdavač nije dozvolio da dijelovi knjige budu dostupni. Za takve se knjige kao rezultat pretrage pojavljuje nekoliko riječi koje se nalaze u okolini pretraživanog pojma.
- 4) U četvrtoj su skupini knjige koje još nisu digitalizirane. Kako je gore navedeno, Google za takve knjige prikazuje samo metapodatke i, eventualno, informacije o tome gdje se knjiga može kupiti ili posuditi.⁴⁹

Već s početkom razvoja projekta, nakon što su se američki izdavači požalili na kršenje

---

⁴⁸ Prema Google Official Blog [pregledano 2015-8-16]. Dostupno na: <http://googleblog.blogspot.com/2010/08/you-can-count-number-of-books-in-world.html>

⁴⁹ Prema Google. Google Books Library Project [pregledano 2015-8-16]. Dostupno na: <https://books.google.com/googlebooks/library/index.html>

autorskih prava, Google je svim izdavačima dao mogućnost da predaju zahtjev s popisom knjiga za koje ne žele da ih se digitalizira. Izdavačima koji nisu tražili izuzeće od digitalizacije Google je ponudio dvije opcije – da budu dio Partnerskog programa (*Partner Program*) ili da knjiga bude digitalizirana u sklopu Knjižničnog programa (*Library Project*). Već ovdje možemo primijetiti vrlo bitan obrat koji je Google uveo u odnos s izdavačima – kompanija se postavila na način da od izdavača (preciznije nositelja autorskog prava) traži da se angažira ako ne želi da knjiga bude digitalizirana. Iako bi prema zakonu/zakonima o autorskom pravu dozvolu trebao tražiti onaj koji koristi djelo od nositelja prava, Google je stvari postavio obratno: za sve izdavače koji nisu izričito tražili da se njihova izdanja ne digitaliziraju podrazumijevao je da ih može digitalizirati. Iako izdanja koja su digitalizirana nisu u cijelosti dostupna korisnicima, to je povreda autorskih prava jer Google nije neprofitna ustanova i od digitaliziranih knjiga Google ima direktnu korist.⁵⁰ Budući da bi traženje dozvole predugo trajalo i bilo vjerojatno i financijski neisplativo, Google se postavio vrlo grubo – u početku je nastupio sa stavom da može digitalizirati sve, računajući da će dobiti na vremenu i u pregovorima s izdavačima ipak ostvariti dio svog cilja. S obzirom na veliku financijsku moć i dugotrajnost sudskih procesa koji su se vodili, to se djelomično i ostvarilo.

Trenutna dva projekta – Partnerski program i Knjižnični program – temelji su na kojima Google planira daljnju digitalizaciju.

Partnerski namijenjen je izdavačima. Google ga opisuje kao „*besplatan marketinški program koji izdavačima i autorima omogućuje promociju vlastitih knjiga preko servisa Google Books*“. Napominje se da se pristankom na to da Google digitalizira knjigu i učini dostupnim njen pregled, knjiga postaje vidljiva milijunima korisnicima diljem svijeta, a kojima je odmah ponuđeno i da knjigu kupe na stranicama posrednika ili samog izdavača (ne radi se nužno o kupovini digitalnog izdanja).⁵¹ Google napominje da se digitalizirane knjige nalaze na njihovim sigurnim serverima i da nije moguće *printanje, kopiranje ili spremanje* bilo koje od stranica dostupnih u pregledu. Nositelj autorskih prava može sam odlučiti koji će postotak

---

⁵⁰ Cijela kompanija funkcionira na način da svoje usluge korisnicima nudi besplatno, a financira se od podataka o korisnicima koje prikuplja – najjednostavnije moguće rečeno.

⁵¹ Prema: „*The Preview Program is a free marketing program that enables publishers and authors to promote their books online, through Google Books. By submitting your book, you'll make it discoverable to Google users from around the world. When a reader finds your book on Google Books, they'll see a limited preview of your book, as well as a series of links to purchase your title at major online retailers. You can also add a custom link to the book's listing on your own website*“, Google. An introduction to the Google Books Partner Program [pregledano 2015-8-17]. Dostupno na: <https://support.google.com/books/partner/answer/3324395?hl=en>

knjige biti vidljiv u pregledu (minimalno 20 %).

Knjižnični program usredotočen je više na korisnika i zamišljen je kao digitalni kartični katalog koji omogućuje korisnicima i pregled teksta nekog djela (za razliku od tradicionalnih kataloga koji na uvid korisniku daju samo metapodatke), a u slučajevima kada je djelo u javnoj domeni, Google omogućava i preuzimanje i ispis djela. Ranije u ovom tekstu navedene četiri točke prema kojima Google smješta knjige odnose se na Knjižnični program. Kao cilj projekta Google navodi: *Cilj Knjižničnog programa je jednostavan: olakšati pronalaženje relevantnih knjiga – točnije knjiga koje ne možete pronaći nikako drugačije, kao što su one koje se više ne tiskaju – uz istovremeno poštivanje autorskih prava izdavača i autora.*⁵² Google je u partnerstvo s knjižnicama ušao da bi dobio pristup njihovim ogromnim zbirkama u kojima se nalaze i mnoga značajna djela kojima javnost teško može pristupiti. Knjižnice koje sudjeluju u projektu od Googlea dobiju digitalizirani primjerak svake knjige koju su kompaniji stavile na raspolaganje te ih mogu svojim korisnicima (uz poštivanje autorskih prava) dati na korištenje. Popis knjižnica koje sudjeluju u projektu može se pronaći ovdje: <https://books.google.com/googlebooks/library/partners.html>.

5.3. PROJEKT NA SUDU

Sustav pretrage koji Google sada nudi nastao je postupno, a svakako je posljedica (i) više sudskih procesa koji su se protiv Googlea vodili u Sjedinjenim Američkim Državama i u Europi. Ovdje ćemo spomenuti procese koji se za cjelokupni projekt čine najvažnijima.

Najvažnijim procesom možemo smatrati tužbu koju je Autorska komora (*Author's Guild*) i Udruženje američkih izdavača (*Association of American Publishers*) pokrenulo (odvojeno) protiv Googlea već 2005. godine (to je godinu dana nakon što je Google javno započeo projekt). Optužba je bila da Google masovno krši autorska prava (*massive copyright infringement*). Googleova obrana od početka se temeljila na tvrdnji da digitalizacija knjiga potpada pod *fair use* jer projekt omogućava i olakšava pristup građi cjelokupnoj javnosti. Prva prekretnica u procesu bio je pokušaj nagodbe 2009. godine. Na nagodbu su pristala oba udruženja i Google, ali ju je odbacio sud. Prema nagodbi, Google je trebao isplatiti 125 milijuna dolara nositeljima autorskih prava knjiga koje je digitalizirao te izraditi Registar

---

⁵²Google. Knjižnični program Google pretraživanja knjiga [pregledano 2015-8-17]. Dostupno na: <https://books.google.com/intl/hr/googlebooks/library.html>

autorskih prava za knjige (*Books Rights Registry*), koji je trebao biti neovisna i neprofitna organizacija koja se brine za autorska prava. Zauzvrat, Googleu bi bilo dozvoljeno skenirati knjige, indeksirati ih i prikazivati kratke isječke povezane s pretraživanim pojmom i maksimalno 20 % ukupnog teksta. Ipak, nagodbu nije prihvatio sud, a tužba je nastavljena.⁵³ Presuda, na koju je žalbu uložilo udruženje autora,⁵⁴ donesena je 2013. godine u korist Googlea. Presudom je odlučeno da masovna digitalizacija knjiga koju provodi Google nije povreda autorskih prava jer ulazi u *fair use*. Sudac je u objašnjenju presude zaključio da, nakon analize svih četiriju koraka testa koji mora biti zadovoljen da bi uporaba *copyrightom* zaštićenog djela bez traženja dozvole autora bila legalna, može ustvrditi da projekt Google Books zadovoljava sve potrebne kriterije.

Argument na koji se Google oslanjao kada se pozivao na *fair use* jest činjenica da digitalizacijom građe uvelike olakšava pristup javnosti velikom broju djela čime se podupire pravo javnosti na informiranje. Budući da Google ne prikazuje cijele knjige, a masovnom digitalizacijom obuhvaćena su sva djela, time su zadovoljena prva tri koraka testa. Najkompliciranija je bila odluka oko četvrtog koraka, odnosno komercijalnih posljedica na nositelje autorskih prava. Sud u odluci objašnjava da Google ne zakida izdavače jer na svojim stranicama uz pregled knjige nudi poveznice na kupnju knjige (direktno od izdavača ili preko posrednika). Puni tekst presude dostupan je *online*.⁵⁵

U presudi se eksplicitno navode prednosti projekta: *Prednosti projekta Google Books su mnoge. Knjige će biti dostupnije. Knjižnice, škole, istraživači i osobe s invaliditetom dobit će pristup mnogo većem broju knjiga. Digitalizacija će olakšati konverziju knjiga na brajicu i u audioformate, čime će se povećati dostupnost knjiga osobama s oštećenjima vida. Autori i izdavači također će profitirati jer će dobiti novu publiku i nove izvore prihoda. Starije knjige – one koje se više ne tiskaju, od kojih se mnoge raspadaju zatvorene u knjižnicama – bit će revitalizirane.*⁵⁶ Iz navedenog se dijela presude vidi da sud smatra da će od digitalizacije profitirati i cjelokupna javnost, posebno osobe s invaliditetom, ali i sami autori i izdavači za

---

⁵³ Nagodba je odbačena jer je sud ustvrdio da bi Google, ako nagodba bude prihvaćena, stekao značajnu prednost na tržištu jer bi imao pravo na digitalizaciju sve građe (na nagodbu su se žalile strane koje nisu bile direktno uključene u sudski proces, naprimjer Microsoft, koji je u jednom periodu također radio na vlastitom projektu digitalizacije).

⁵⁴ Udruženje izdavača izašlo je ranije iz procesa jer su postigli sporazum s Googleom.

⁵⁵ United States District Court. The Authors Guild et al. against Google Inc. [pregledano 2015-8-18]. Dostupno na: <http://www.nysd.uscourts.gov/cases/show.php?db=special&id=115>

⁵⁶ Prema *ibid.*, str. 3.

koje sud smatra da im Google praktički otvara novo tržište. Kritičari presude uglavnom su se pozivali na činjenicu da Google od digitalizacije ostvaruje profit koji se temelji na eksploataciji djela zaštićenih autorskim pravom.

Drugi proces koji ćemo spomenuti jest proces koji su autori i izdavači pokrenuli protiv Googlea u Francuskoj. Godine 2009. francuski je sud presudio da je Google povrijedio autorska prava prilikom digitalizacije knjiga i zabranio daljnju digitalizaciju, a Googleu naredio da sa svojih servera makne knjige zaštićene autorskim pravom. U ovome procesu Google nije uspio dokazati da je digitalizacija djela zaštićenih autorskim pravom legalna bez dozvole nositelja prava pod pravilom iznimaka od autorskih prava. Ipak, godine 2012. Google i udruženje izdavača postigli su sporazum kojim je Googleu omogućena digitalizacija djela izdanih u Francuskoj, pri čemu nositelji prava *zadržavaju kontrolu nad komercijalnom upotrebom djela*.⁵⁷ Ovaj je slučaj imao veliki utjecaj na percepciju i recepciju problema digitalizacije građe u Francuskoj. Javnost je postala svjesnija problema pristupa informacijama, a francuska se na državnoj razini aktivno uključila u financiranje digitalizacije vlastite kulturne baštine.

Kao što je vidljivo iz gornjih primjera, i dalje je teško jednoznačno odlučiti je li Googleov projekt masovne digitalizacije potpuno pravno, ali i moralno ispravan. Dugotrajni sudski procesi ukazuju na to da ni pravni sustavi nemaju gotovo rješenje za problem i da novi, digitalni medij tek treba pravno precizno definirati. Ipak, može se zaključiti da je samo pokretanje projekta imalo velik pozitivan utjecaj samim time što je javnost postala zainteresirana za nove mogućnosti koje digitalizacija donosi, a što je i natjeralo stručnjake s pravnog, izdavačkog i knjižničnog područja da intenzivnije krenu u pronalaženje rješenja koja bi zadovoljila sve zainteresirane strane.

---

⁵⁷ Prema: „*Under the agreement Google will be able to offer electronic versions of out-of-print books through its services but French publishers and authors would "retain control over the commercial use" of their work, the company said.*“, Out-Law.com. Google reaches agreement with French publishers and authors over digitising of out-of-print books [pregledano 2015-8-18]. Dostupno na: <http://www.out-law.com/en/articles/2012/june/google-reaches-agreement-with-french-publishers-and-authors-over-digitising-of-out-of-print-books/>

6. PROJEK GUTENBERG

Pri kraju rada bit će opisana dva projekta kako bi se dobio uvid u to kako je projekt masovne digitalizacije proveden na projektima koji nisu izazvali mnogo pravnih rasprava jer su otpočeta zamišljeni drukčije od Google Booksa.

Projekt Gutenberg najstariji je masovni internacionalni projekt digitalizacije. Započet je 1971. godine kao dio ideje da je jedna od najvećih prednosti računala mogućnost da se lako pretražuje i pohranjuje velika količina informacija – informacija koje su se dotad čuvale samo u knjižnicama. Osnovnim cilj projekta na internetskim je stranicama opisan je jednostavnom rečenicom: *To encourage the creation and distribution of eBook* – potaknuti izradu i distribuciju elektroničkih knjiga.⁵⁸

U dokumentu u kojem se objašnjava kako je projekt Gutenberg nastao i kako je zamišljen navodi se da je ideja otpočeta bila jednostavnost. Odnosi se to na sve aspekte projekta: koje se knjige digitaliziraju, u kojem se formatu pohranjuju, kako su kodirane i na koji se način vodi računa o izdanju (uređenju) e-knjiga. Izvorna je ideja da se knjige koje se digitaliziraju kodiraju uz korištenje najjednostavnijeg ASCII koda te da se spremaju u najjednostavnijim formatima – poanta je da navedeni uvjeti u tom trenutku zadovoljavaju potrebe 99 % svih potencijalnih korisnika.⁵⁹ Takva se filozofija preslikava i na izbor knjiga: kao cilj projekta nikad nije zamišljena digitalizacija svih knjiga – cilj je digitalizirati knjige koje će 99 % korisnika htjeti pročitati i koje će se koristiti neprestano. To se odnosi i na prijedloge da se unutar projekta pripremaju vlastita izdanja e-knjiga. Autor projekta izjavio je da za projekt nikad nije bilo bitno kako su knjige uređene. Fokusirali su se na točnost koju može zamijetiti, opet, 99 % korisnika. Onaj jedan posto zahtjevnijih kojima je uređenje teksta važno ionako će se prikloniti uređenim tiskanim izdanjima s predgovorima i analizama. Kao dodatni cilj navedeno je da se digitalizira što više knjiga čim im isteknu autorska prava, uz opasku autora da je to znatno otežano otkad se u SAD-u promijenio zakon, koji autorska prava produžuje na 50 godina od autorove smrti (prije toga *copyright* je vrijedio 28 godina

---

⁵⁸Project Gutenberg. About [pregledano 2015-8-19]. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:About>

⁵⁹Hart, Michael. The History and Philosophy of Project Gutenberg [pregledano 2015-8-19]. Dostupno na: https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:The_History_and_Philosophy_of_Project_Gutenberg_by_Michael_Hart (Trebalo uzeti u obzir da je navedeni tekst, napisan 1992. godine kada su se računala dostupna široj javnosti tek razvijala.)

nakon smrti). Opisana filozofija Projekta Gutenberg sažeta je u dva osnovna postulata:

- 1) E-tekstovi Projekta Gutenberg trebaju koštati toliko da nitko zapravo ne mora brinuti o tome koliko koštaju. Trebaju biti veliki toliko da mogu stati na medij koji je najkorišteniji u svom vremenu.
- 2) E-tekstovi Projekta Gutenberg trebaju biti toliko jednostavni za korištenje da nitko ne treba brinuti kako da ih koristi, čita, citira ili pretražuje.⁶⁰

Ovdje dolazimo do ključne razlike u odnosu na Google Books. Iako je Projekt Gutenberg pionirski projekt, s mnogo manjim budžetom i mnogo manjim aspiracijama i koji ne može ulagati novac u razvoj tehnologije, osnovna je razlika u pristupu autorskom pravu. Projekt od početka digitalizira samo knjige kojima su istekla autorska prava. Takvom je odlukom projektu osigurano da budu zadovoljene i prva i druga točka postulata prema kojem posluju – minimalni troškovi i potpuna sloboda korisnika pri korištenju, bez razmišljanja o tome kako koristiti djelo koje je dostupno u digitalnom obliku. I način financiranja projekta uvelike se razlikuje od Googleova. Dok Google kao ogromna kompanija može financirati velike projekte od kojih nema direktnu i trenutačnu financijsku korist, ulažući pritom u razvoj tehnologije i trošeći novčane resurse i na područjima koja nisu direktno profitabilna, Projekt Gutenberg funkcionira više kao *open source* projekt koji gotovo u potpunosti ovisi o zajednici koja ga koristi. Tekstove za digitalizaciju pronalazi posebna fondacija PGLAF (*Project Gutenberg Literary Archive Foundation*) koja je zadužena za pronalazak djela koja se mogu digitalizirati uz minimalne troškove. Fondacija je neprofitna, a njeno se djelovanje financira većinom od donacija korisnika. Sam proces digitalizacije provode uglavnom volonteri – kao lektori i redaktori digitaliziranih knjiga, pronalaskom knjiga, pripremanjem knjiga za distribuciju i sl.

Na stranicama projekta postoji poseban dokument s uputama o autorskim pravima. Navodi se da ju većina digitaliziranih djela ona kojima su autorska prava istekla, a za ona koja nisu pribavljena je dozvola nositelja prava za korištenje.⁶¹ Takav je pristup potpuno suprotan Googleovu, koji je odlučio sve knjige digitalizirati bez traženja dozvole i potom korisnicima

---

⁶⁰Prema: „1. *The Project Gutenberg Etexts should cost so little that no one will really care how much they cost. They should be a general size that fits on the standard media of the time...* 2. *The Project Gutenberg Etexts should be so easily used that no one should ever have to care about how to use, read, quote and search them...*“, ibid.

⁶¹ Project Gutenberg. Copyright How-To [pregledano 2015-8-19]. Dostupno na: https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:Copyright_How-To

dozvoliti da one koje su zaštićene autorskim pravom samo pretražuju (bez punog pristupa).

7. EUROPEANA

Kao treći primjer pristupa digitalizaciji u ovom radu bit će opisan projekt Europeana. Projekt se kao ideja pojavio 2005. godine kada je predsjednik Francuske zajedno s premijerima Njemačke, Španjolske i Italije uputio otvoreno pismo predsjedniku Europske komisije s prijedlogom da se pokrene projekt koji će digitalizirati i okupiti na jednom mjestu cjelokupno europsko kulturno nasljeđe. Uz podršku brojnih europskih kulturnih ustanova započela je realizacija koja je do 2008. godine rezultirala s 4.5 milijuna digitaliziranih objekata.

Europeana nudi pristup digitalizaciji različit i od Google Booksa i od Projekta Gutenberg. Za početak, projekt je iniciran od europskih vlada, a ne privatnih komercijalnih tvrtki ili entuzijasta s idejom. Iako o tome možemo samo nagađati, ideja o Europeani mogla je nastati i kao odgovor na Googleovu najavu da kreće u digitalizaciju svjetske pisane baštine. Ipak, projekt Europeana ne ograničava se samo na pisana djela – u njemu sudjeluju knjižnice, muzeji, arhivi koju digitaliziraju svoju građu, a koju korisnici mogu pregledavati. Najveća tehnička razlika od odnosu na Google Books i Projekt Gutenberg jest u tome što se na serverima Europeane ne pohranjuju digitalizirani materijali – zbog toga Europeana funkcionira kao veliki digitalni katalog koji nudi metapodatke o građi, a ako je korisnik zainteresiran za dodatni pregled, uz metapodatke mu je ponuđen link koji vodi na stranicu ustanove koja je građu digitalizirala. Ovakav model prikladan je jer potiče ustanove da sudjeluju u digitalizaciji svoje građe, koja se zatim uvrštava u zajednički katalog kojem pristup ima puno veći broj ljudi nego što bi ga imalo da je građa digitalizirana samo na lokalnoj razini.⁶² Veliki je problem Europeane što se digitaliziraju uglavnom djela kojima je autorsko pravo isteklo, dok je građa nastala u dvadesetom stoljeću uglavnom nedostupna. Tomu pridonosi i neujednačenost europskih zakona, odnosno nepostojanje zajedničke politike europskih zemalja koja bi definirala međunarodnu prenosivost djela zaštićenih autorskim pravom. S time naprimjer problem ne postoji u SAD-u, budući da je sve definirano

---

⁶² Naprimjer, građi knjižnice neke manje europske zemlje teško bi pristupio netko tko ne poznaje jezik ili ne traži nešto specifično – iako bi i ta knjižnica svoju građu nudila na *webu*, njoj je teško pristupiti jer nije kategorizirana i nespecifična internetska pretraživanja ne vode do nje.

na nacionalnoj, a ne na federalnoj razini. Druga stvar problematična za Europeanu jest to da, budući da na projektu sudjeluje velik broj ustanova, često dolazi do problema kako ujednačiti sustav da bude dosljedan na svim razinama, počevši od metapodataka pa do toga u kojem se opsegu i koja građa nudi korisnicima. Za razliku od Googlea i Projekta Gutenberg, koji su jasno definirali što korisnici od njih mogu očekivati: mogućnost pretraživanja svih knjiga na svim svjetskim jezicima i pismima, uz dodatnu pogodnost pristupa knjigama koje su u javnoj domeni ili uputa na stranice gdje se mogu nabaviti knjige koje su zaštićene autorskim pravom kod Google Booksa, odnosno jednostavan pristup knjigama koje su uglavnom s engleskog govornog područja i kojima su istekla autorska prava, uz mogućnost vlastitog volonterskog uključivanja⁶³ u projekt kod Projekta Gutenberg, Europeanu nije jasno definirala koji su kratkoročni i dugoročni ciljevi. Zbog takvih nedosljednosti korisnici gube povjerenje u servis – ako nikad nisu sigurni u opseg pristupa koji im servis nudi, odustat će od njega i potražiti neki drugi. Nedostatak jasnih definicija zbog toga bi se mogao smatrati najvećim problemom ovog projekta – veliki entuzijazam koji se pojavio na početku nije se zadržao jer se zbog velikog broja sudionika u projektu izgubio jasni proizvod koji bi se ponudio korisnicima.

8. ZAKLJUČAK

Ideja je ovoga rada bila prikazati kako funkcionira zaštita autorskih prava i kako se pravni sustav prilagođava digitalnom dobu. Digitalizacija građe znatno olakšava pristup najširem krugu korisnika jer je za pregled građe potrebno samo računalo s pristupnom internetu. Masovna digitalizacija obuhvaća veliku količinu građe koja je često nedostupna i kao ideja može se nedvosmisleno smatrati važnom za pravo pojedinca na pristup informacijama i obrazovanje. Ipak, pitanje koje se postavlja jest jesu li kompanije koje su pristupile masovnoj digitalizaciji u sukobu s pravima autora na zaštitu vlastitog djela. Dosad najveći masovni projekt digitalizacije – Google Books – otvorio je prostor za raspravu na mnogo razina: u pitanje su dovedeni odnosi između autora, izdavača i knjižnica, ali i krajnjeg korisnika. Sudovi koji su morali odlučivati gdje je granica prava svake od navedenih uključenih strana pokazali

---

⁶³ Što je za korisnike *open source* zajednice iznimno bitno jer cijela zajednica počiva na ideji da svatko dijeli vlastite interese s drugima, šireći time cjelokupnu bazu.

su da pravni sustav još uvijek nije prilagođen digitalnom dobu u kojem su *reprodukcija* i *distribucija* djela znatno promijenjena u odnosu na analogno doba. Ipak, presuda u korist Googlea u SAD-u (koja još nije konačna jer je uložena žalba) možda se u budućnosti pokaže ključnom za percepciju digitalne građe: ako se uspostavi da je digitalizacija donijela korist svim uključenim stranama, projekt će se – optimistično ćemo pretpostaviti – za petsto godina možda promatrati na isti način na koji danas promatramo izum tiskarskog stroja 1445. godine.

9. LITERATURA

- Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act). Dostupno na: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html
- Bernska konvencija (neslužbeni prijevod). Dostupno na: https://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/Bernska_konvencija.pdf
- CJEU says that libraries may digitise books and make them available at e-reading points, and that licences do not prevent exceptions. Dostupno na: <http://ipkitten.blogspot.it/2014/09/breaking-news-cjeu-says-that-libraries.html>
- Court of Justice of the European Union. Judgment in Case C-117/13. Dostupno na: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-09/cp140124en.pdf>
- Coyle, Karen. Mass Digitization of Books (Preprint). // Published in the Journal of Academic Librarianship 32, 6. Dostupno na: <http://www.kcoyle.net/jal-32-6.html>
- De La Durantaye, Katharina. H is for Harmonization : The Google Books Search Settlement and Orphan Work Legislation in the European Union. NYLS Law Review 55, 11(2010). Dostupno na: <http://www.nylslawreview.com/wp-content/uploads/sites/16/2013/11/55-1.LaDurantaye.pdf>
- Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF> [pregledano 2015-9-9]
- EU Copyright. EU Copyright Durations. Dostupno na: http://www.eucopyright.org/2008/04/copyright_eu_list/
- EU Copyright. European Union Copyright. Dostupno na: <http://www.eucopyright.org/>
- Google Official Blog. // Dostupno na: <http://googleblog.blogspot.com/2010/08/you-can-count-number-of-books-in-world.html>
- Google. An introduction to the Google Books Partner Program. Dostupno na: <https://support.google.com/books/partner/answer/3324395?hl=en>
- Google. Google Books Library Project. Dostupno na: <https://books.google.com/googlebooks/library/index.html>
- Google. Knjižnični program Google pretraživanja knjiga. Dostupno na: <https://books.google.com/intl/hr/googlebooks/library.html>
- Google. Library Partners. Dostupno na: <https://books.google.com/googlebooks/library/partners.html>

- Google. O Google pretraživanju knjiga. Dostupno na: <https://books.google.com/intl/hr/googlebooks/history.html>
- Hart, Michael. The History and Philosophy of Project Gutenberg. Dostupno na: [https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:The History and Philosophy of Project Gutenberg by Michael Hart](https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:The_History_and_Philosophy_of_Project_Gutenberg_by_Michael_Hart)
- Henneberg, Ivan. Autorsko pravo. 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Informator : Zagreb, 2001.
- Horvat, Aleksandra. Digitalizacija i knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2013). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=156960
- Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
- Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.
- IP NEWS. The European Court of Justice Clarifies the Digitalization Projects of Public Libraries. Dostupno na: <http://www.ipnews.be/en/the-european-court-of-justice-clarifies-the-digitization-projects-of-public-libraries/>
- Keller, Kelley. Owner vs. Author – What's the Difference? Dostupno na: <http://innovationtoprofits.com/owner-vs-author-whats-the-difference/>
- Lepage, Anne. Overview of Exceptions and Limitations to Copyright in the Digital Environment. UNESCO e-Copyright Bulletin 1-3, 2003. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001396/139696E.pdf>
- Libraries of University of Minnesota. Copyright information and Resources. Dostupno na: <https://www.lib.umn.edu/copyright/fairuse>
- Libraries of University of Wisconsin-Madison. Copyright Basics. Dostupno na: <http://www.library.wisc.edu/help/copyright/copyright-basics/>
- McJohn, Stephen M. Copyright : Examples and Explanations. New York : Aspen Publishers Online, 2006. Djelomično dostupno na: https://books.google.hr/books?id=Gq9VbEQnxaQC&pg=PA261&lpg=PA261&dq=copyright+and+authors+rights+differences&source=bl&ots=-ZCeJK8t1g&sig=afficTr2BIHBYg4_UFCu4sMI0c&hl=hr&sa=X&ved=0CFwQ6AEwCDgKahUKewiCo8TlzanHAhWLWBQKHQwIDtQ#v=onepage&q=copyright%20and%20authors%20rights%20differences&f=false
- Narodne novine. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306987.html>
- NETMARKETSHARE. Realtime Web Analytics. Dostupno na: <http://marketshare.hitslink.com/search-engine-market-share.aspx?qprid=4&qpcustomd=0&qpcustom=>
- Out-Law.com. Google reaches agreement with French publishers and authors over digitising of out-of-print books. Dostupno na: <http://www.out-law.com/en/articles/2012/june/google-reaches-agreement-with-french-publishers-and-authors-over-digitising-of-out-of-print-books/>
- Project Gutenberg. About. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg>About>
- Project Gutenberg. Copyright How-To. Dostupno na: https://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:Copyright_How-To
- SACD. Author's rights vs. copyright. Dostupno na: <http://www.sacd.fr/Author-s-rights-vs-copyright.2146.0.html>
- Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2009.

- Šapro-Ficović, Marica. Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1(2011). Dostupno na:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119708
- United States District Court. The Authors Guild et al. against Google Inc. Dostupno na:
<http://www.nysd.uscourts.gov/cases/show.php?db=special&id=115>
- Wikipedia (EN). Authors Guild, Inc. V. Google, Inc. Dostupno na:
https://en.wikipedia.org/wiki/Authors_Guild,_Inc._v._Google,_Inc.
- Wikipedia (EN). Europeana. Dostupno na: <https://en.wikipedia.org/wiki/Europeana>
- Wikipedia (HR). Autorsko pravo. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Autorsko_pravo
- Živković, Daniela. Knjižnice na putu od poslanja do strategije : osvrt na hrvatske prilike. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 57, 1/2(2015). Dostupno na:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=211850 [pregledano 2015-9-9]